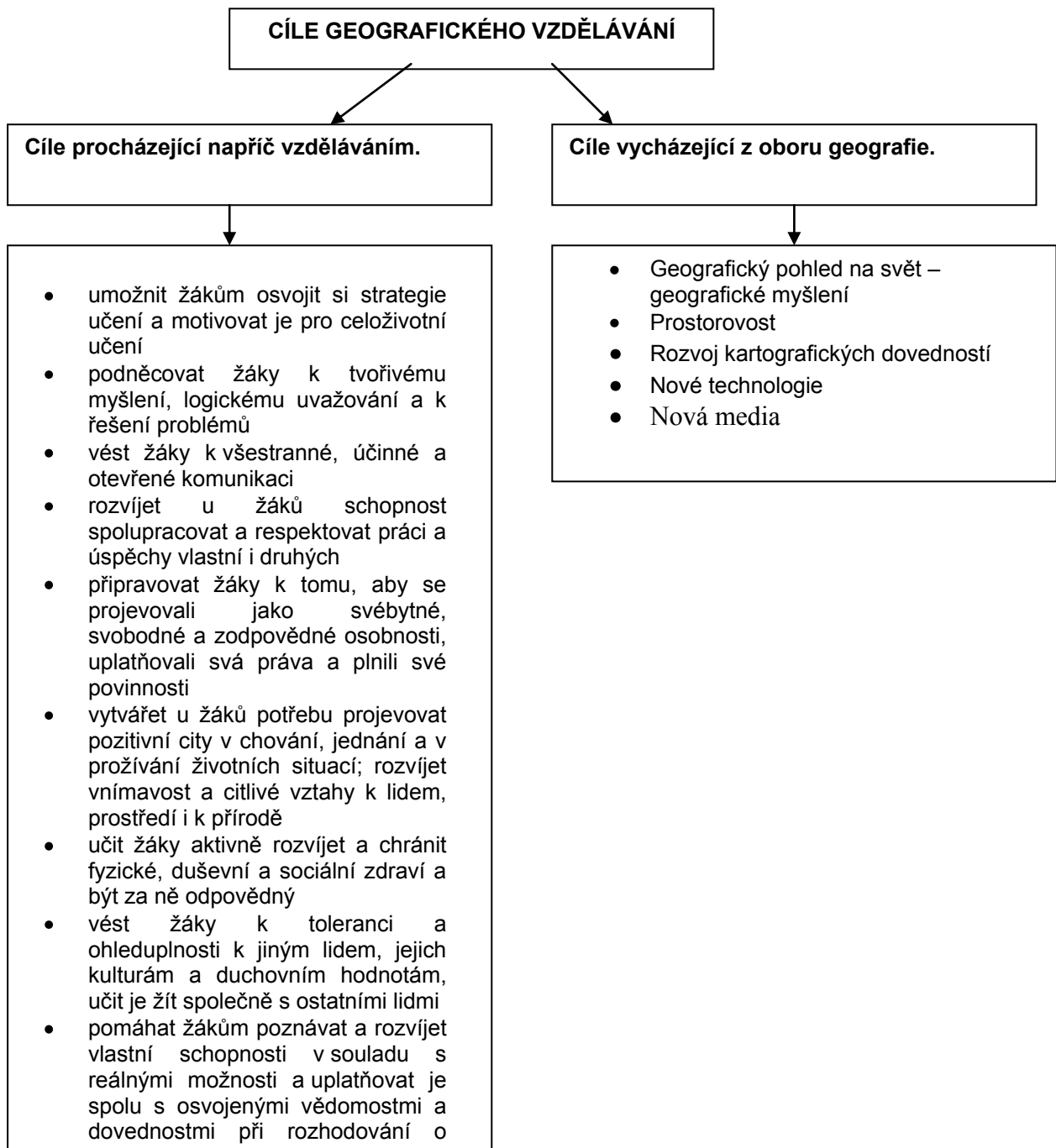

1. CÍLE GEOGRAFICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ŠVP V KONTEXTU S CÍLI RVP

Cíle geografického vzdělávání si můžeme stručně rozdělit podle následujícího schématu do dvou úrovní. První úroveň budou tvořit cíle, které procházejí napříč celým vzděláváním (kroskurikulární) a druhé se budou týkat současného stavu geografického poznání světa. Výchozím materiálem pro stanovení následujících cílů jsou Mezinárodní charta geografického vzdělávání, Národní geografické standardy USA, učebnice Geography To Day, Nizozemské, Rakouské, Německé, Australské a Anglické publikace ke geografickému vzdělávání, články doc. A. Hynka, V. Herbera A. Wahaly, J. Vávry, E. Hofmanna a dalších autorů, kteří se alespoň částečně zabývají vývojem a stavem výuky zeměpisu na školách v České republice. Stanovené cíle jsou vytvářeny rovněž v souladu s myšlenkami stávajícího Rámcového vzdělávacího programu (dále jen RVP).

(RVP ZV, 2004, s.4 -5)

Při koncipování cílů můžeme vycházet z příkladu z anglosaského školství, kde se rozlišují tzv. **Goals, Aims a Objectives**. Všechna tato slova znamenají v překladu slovo cíle, ale jsou různé hierarchie.

Aims **odpovídají nejbližší** Cílům základního vzdělávání – viz schema – „**Cíle procházející napříč vzděláváním**“.

Goals se podobají rozpracovaným klíčovým kompetencím.

- **Kompetence k učení**
- **Kompetence k řešení problémů**
- **Kompetence komunikativní**
- **Kompetence sociální a interpersonální**
- **Kompetence občanské**
- **Kompetence pracovní.**

(RVP ZV, 2004, s.6)

Objectives jsou cíle, které vedou k naplňování cílů vyšší hierarchie a jsou nejbližší cílům jednotlivých předmětů. Jejich výběru se týká tabulka č.1, která vznikla na základě syntézy cílů obsažených v učebnicích Geography To Day a v Chartě geografického vzdělávání IGU. Jedná se opět o otevřené spektrum cílů vhodné k regulaci či doplňování.

2. Mezinárodní charta geografického vzdělávání a stanovení cílů zeměpisného vzdělávání

Mezinárodní charta geografického vzdělávání byla zpracována Komisí geografického vzdělávání při Mezinárodní geografické unii (IGU) v roce 1992. Její plné znění je uvedeno v češtině např. v učebních textech H. Kühnlové z PrF UK v Praze.¹ Ke stanovení cílů výuky geografie lze použít zejména kapitoly s názvem „Otázky a koncepty školské geografie“. Na úvod cituji:

„Geografie je předmět, který se snaží charakterizovat různá území včetně rozmístění lidí, jevů a událostí. Studuje interakce mezi člověkem a prostředím v různých podmínkách. Charakteristická je především její obsahová a metodická šíře, přejímání poznatků různých oborů přírodních a sociálních věd a její zájem na budoucím utváření vztahů mezi lidmi a prostředím.“ (Kühnlová,H., 1996, s. 48.)

Pro pochopení geografie je nutné naučit se klást geografické otázky:

- **Kde to je?**
- **Jaké to je?**
- **Proč je to tam?**
- **Jak to vzniklo?**
- **Jaký to má vliv?**
- **Jak by to mělo být uzpůsobeno vzájemnému užítku člověka a přírody?**

Odpovědi na tyto otázky popisují a vysvětlují polohu, situaci, vzájemné působení, územní rozmístění a diferenciaci jevů na Zemi. Vysvětlení soudobé situace vychází jak ze znalosti historie, tak z přítomnosti. Poznání vývojových trendů pak umožňuje pohled do budoucnosti.

Odtud vycházejí klíčové koncepty geografického vzdělávání, které jsou:

- **poloha a rozšíření**
- **místo a prostor**
- **vztahy mezi člověkem a prostředím**
- **prostorové interakce**
- **region**

2.1 Vzdělávací význam geografie deklarovaný chartou

Geografie má velký význam nejen pro vzdělávání jednotlivců, ale také v rámci mezinárodní a environmentální výchovy občanů.

Přestože znalosti, dovednosti a postoje tvoří ve vzdělávacím procesu celek, jsou zde rozčleněny do tří cílových skupin.

Znalosti a porozumění:

- Umět zařadit národní i mezinárodní události do regionálně geografického rámce a chápat základní územní vztahy.
- Znat nejdůležitější přírodní systémy na Zemi (reliéf, půdy, vodstvo, klima, vegetaci) a chápat

¹ Kühnlová,H. *Vybrané kapitoly z didaktiky geografie*.

- vnitřní a vnější vztahy ekosystémů.
- Znat nejdůležitější socioekonomické systémy (zemědělství, sídla, dopravu, průmysl, obchod, energie, obyvatelstvo atd.) jednak za účelem pochopení vlivu přírodních podmínek na činnost člověka a jednak za účelem pochopení vzniku rozdílných kulturních, náboženských, technických, hospodářských, politických a rozmanitých ekologických systémů.
- Seznámit se se životem různých národů a společností žijících na Zemi a ocenit kulturní bohatství lidstva.
- Rozumět strukturám a procesům ve vlastní zemi a místní, regionu jako prostoru denního života.
- Chápat výzvy i šance týkající se globálních problémů lidstva.

Dovednosti:

- Využívat slovních, obrazových, kvantitativních a symbolických zdrojů geografických informací (texty, obrázky, grafy, tabulky, schémata, mapy).
- Umět aplikovat metody pozorování, mapování v terénu, rozhovor, interpretace druhotných zdrojů a statistických podkladů.
- Využívat vlastních komunikativních, intelektuálních, praktických a sociálních dovedností k zodpovězení různých geografických otázek místního, národního i mezinárodního charakteru.

Tyto aktivní způsoby poznávání umožňují:

- klást si otázky a objevovat problémy,
- sbírat a třídit informace,
- zpracovávat, interpretovat a hodnotit data,
- generalizovat,
- dopracovat se k určitým pravidelnostem,
- pravidelnosti aplikovat,
- vytvářet si vlastní názory,
- formulovat vlastní hodnocení,
- řešit problémy,
- umět spolupracovat při skupinové práci,
- v jednání uplatňovat vlastní názory a postoje.

Postoje, hodnoty a chování:

- k zájmu o prostředí v němž žijí i o mnohotvárnosti přírodních a kulturních jevů na Zemi,
- k schopnosti ocenit krásu přírody i rozmanitost podmínek života lidí na Zemi,
- k pocitu odpovědnosti za zachování životního prostředí pro budoucí generace,
- k chápání významu hodnot a postojů člověka v procesu rozhodování,
- k ochotě přiměřeně uplatňovat své geografické vědomosti a dovednosti v zaměstnání a osobním i ve veřejném životě.
- k respektování rovnoprávnosti všech lidí,
- k angažování při řešení místních, regionálních, národních i mezinárodních problémů podle Všeobecné deklarace lidských práv.

Výuka geografie má také velký význam pro výchovu k mezinárodnímu porozumění, environmentální výchovu a prolíná s občanskou výchovou.

2.2 Stanovení základních cílů geografického vzdělávání (tzv. objectives)

Základním cílem zeměpisného vzdělávání by podle výše uvedených pramenů měly být:

1. Znalosti o poloze důležitých míst a rozmístění hlavních světových oblastí za maximálního využití atlasu, osvojení základních geografických pojmů podle terminologického slovníčku, který by měl být součástí tématického celku.

2. Další cíle se týkají představ a porozumění pojmů uvedených v tabulce. To znamená na příkladech z okolí i ze světa pochopit a umět vhodně aplikovat geografické poznatky do praxe. Mezinárodní charta geografického vzdělávání upřednostňuje především představy pojmech:

Poloha a rozšíření - lidé žijí na Zemi v místech s rozdílnou absolutní a relativní geografickou polohou. Tato místa jsou vzájemně propojena pohybem zboží, lidí, myšlenek a informací. Znalost geografické polohy určitého místa nebo území je předpokladem pro pochopení jeho místních, regionálních, národních a globálních souvislostí.

Místo a prostor - každý prostor má vlastní přírodní a kulturní charakter. Přírodní charakteristiky se vztahují k reliéfu, k půdám, klimatu, vodstvu, rostlinstvu, živočišstvu i k životu společnosti. V určitých přírodních podmínkách se rozvíjejí socioekonomické systémy, sídla, kultura a životní styl lidí odpovídající jejich životní filozofii. K porozumění vztahům člověka k prostoru v různých částech světa je třeba chápat přírodní i sociální prostředí.

Vztahy mezi člověkem a prostředím - lidé využívají prostředí v němž žijí různými způsoby. Tak vytvářejí rozličné kulturní krajiny. Na jedné straně jsou lidé ovlivňováni přírodou, na straně druhé mění svůj životní prostor v různá kulturní prostředí – krajiny harmonie a krajiny konfliktů. Znalost těchto komplexních interakcí uvnitř území je důležitým předpokladem pro odpovědné plánování, tvorbu a ochranu životního prostředí.

Prostorové interakce- zdroje jsou na Zemi rozloženy nerovnoměrně. Žádná země není soběstačná. Dopravní a komunikační systémy spojují různé části světa, aby mohly být vyměňovány zdroje a informace. Nahlédnutí do územních vztahů vede k porozumění soudobé koncepcce národů prostřednictvím výměny zboží a informací i migrace lidí. Tyto znalosti vedou k pochopení existujících problémů a mohou vést ke zlepšení regionální, národní i mezinárodní spolupráce.

Region - regiony jsou území vymezená pomocí různých kritérií. Politická kritéria definují například státy a města, fyzickogeografická kritéria určují podnebné nebo vegetační oblasti, socioekonomická kritéria vymezují např. vyspělé a méně vyspělé země. Regiony se vyvíjejí v prostoru a čase. Jsou definovatelnými územními jednotkami pro studium i pro směřování rozvoje v prostoru. Geografie zkoumá regiony různých měřítek-místní a národní, kontinentální a celosvětové. Spojení regionálních systémů vede ke konceptu planetárního ekosystému. Pochopení struktury a procesů v různých regionech uvnitř globálního systému je základem k regionálnímu a národnímu uvědomění lidí a eventuálně i k jejich mezinárodní solidaritě.

3. Další oddíl v tabulce se týká dovedností a poslední odstavec se týká vytváření postojů. Žáci by si měli objasnit společenské hodnoty a vytvořit si vlastní postoje a názory na problémy místní i světové politiky, ekonomie i životního prostředí.

Tab. č. 1

Cíle zeměpisného vzdělávání (objectives)	
Představy a porozumění pojmům	Poloha a rozšíření - lidé žijí na Zemi v místech s rozdílnou absolutní a relativní geografickou polohou...
	Místo a prostor - každý prostor má vlastní přírodní a kulturní charakter...
	Vztahy mezi člověkem a prostředím - lidé využívají prostředí v němž žijí různými způsoby...
	Prostorové interakce - zdroje jsou na Zemi rozloženy nerovnoměrně...
	Region - regiony jsou území vymezená pomocí různých kritérií...
	Systémy – interakce mezi různými složkami prostředí...
	Ochrana ŽP - nezbytnost chránit životní prostředí...
	Změna - přítomnost má své kořeny v minulosti...
	Konflikt - žijeme ve světě plném konfliktů, které se lidé snaží řešit různými způsoby...
	Plánování - v úvahu je nutné brát i dopad plánované změny na životní prostředí...
	Nerovnost – třídní, rasová - existuje všude ve světě spolu s nerovnoměrným rozmístěním moci a bohatství...
	Politická moc - člověk a skupiny lidí jsou schopni ovlivňovat dění doma i ve světě...
	Migrace - lidé se pohybují mezi státy i uvnitř státu...
	Soustředění / rozptýl - každá oblast má svoji určitou atraktivitu...
	Sítě, uzly - příklad dopravního spojení mezi místy v určité oblasti...
	Chování - přístupy, hodnoty a chování lidí, kteří dělají určitá rozhodnutí...
	Měřítko / vzdálenost - různé situace mohou být sledovány z různých hledisek...
Podobnost / rozdílnost - rozdíly - etnické, sociální, kulturní.../ podobnost - potřeba lásky, přátelství...	
Předvídání - je možné a dokonce nutné předvídat určité prostorové změny a procesy...	
Ekonomický rozvoj - všude jsou patrné rozdíly v ekonomickém rozvoji...	
DOVEDNOSTI	sběr dat z terénního výzkumu
SBĚR INFORMACÍ	sběr dat ze sekundárních zdrojů (knihy, časopisy, stat. ročenky, internet atd...)
ZPRACOVÁNÍ INFORMACÍ	převedení získaných údajů do grafů, náčrtů, map, plánů...; práce s textem, tvořivé psaní; umělecká a návrhářská práce, prostorový design....
INTERPRETACE INFORMACÍ	interpretace údajů pomocí grafů, diagramů, kartogramů, náčrtů, map, atlasů, plánů, fotografií, leteckých a družicových snímků atd.
HODNOCENÍ	Z jakých zdrojů pochází geografická informace; Co nám sděluje; K čemu slouží; Jaké je její využití...

Postoje, hodnoty a chování:	k zájmu o prostředí v němž žijí i o mnohotvárnosti přírodních a kulturních jevů na Zemi,
	k schopnosti ocenit krásu přírody i rozmanitost podmínek života lidí na Zemi,
	k pocitu odpovědnosti za zachování životního prostředí pro budoucí generace,
	k chápání významu hodnot a postojů člověka v procesu rozhodování,
	k ochotě přiměřeně uplatňovat své geografické vědomosti a dovednosti v zaměstnání a osobním i ve veřejném životě.
	k respektování rovnoprávnosti všech lidí,
	k angažování při řešení místních, regionálních, národních i mezinárodních problémů podle Všeobecné deklarace lidských práv.